

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Ануфрієв В.О.

магістр;

Ануфрієв О.М.

*старший науковий співробітник,
кандидат історичних наук, доцент,*

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

АРХЕТИПНА МОДЕЛЬ СПРИЙНЯТТЯ СВІТУ УКРАЇНЦЯМИ ТА АНГЛОМОВНИМИ ТУРИСТАМИ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ В МУЗЕЯХ-СКАНСЕНАХ

В умовах глобалізації і діалогу культур, першочерговим завданням для культуролога стає необхідність розуміння картини світу, менталітету і моралі іншої країни. Національна матриця сприйняття світу є певним базовим фундаментом культурної картини світу, що проявляє себе в символічних та архетипних явленнях та асоціаціях, слугує підвалинами розуміння семантики лексичних одиниць, створює відповідну систему образів символів.

За визначенням С. Кримського, культурні цінності «являють собою систему, в якій можна виділити універсальні і індивідуальні, домінуючі і додаткові смисли» [1, с. 93]. Для кожної культури можна виділити характеристики, які будуть своєрідними її координатами, що мають значення для розуміння світосприйняття народів. Такими характеристиками будуть базові цінності культури. Аналізуючи архетипні уявлення українців і англійців, треба чітко визначити до якої типу культурологічного розвитку належать дві національні матриці сприйняття.

Загальною домінуючою, що поєднує дві культури (англійську і українську) є цінність античних і християнських ідей, в основі яких

знаходиться індикатор спадкоємності, що сформувалась на підґрунті національних ідей і принципів: сенс буття лише через особистість, яка вибирає власні реалії життя і синтезує свою модель поведінки. Англійська система цінностей базується на загальноприйнятій європейської системи координат світоглядних уявлень, де фундаментальними ознаками є відношення людини до світу, матеріалістичний підхід до прогресу розвитку суспільства, переважання сприйняття світу через особистісний вимір відношення людини до світу, для неї характерним є прискорений прогрес науки і техніки, швидка зміна наочного світу. Більш того, західна (і як складова її частина англійська) модель моделює виключно прагматичне відношення до природи.

Українська система цінностей і уявлень як взаємодоповнює систему цінностей західної культури, так і тяжіє до східної системи цінностей, особливо в системі індивідуальної моделі поведінки, постійне духовне збагачення людини і особливе ставлення до природи (принцип її естетизації), уміння відчутти красу в повсякденності, особливе ставлення до рослин, язичницькі міфологічні уявлення світобудови світу, повна залежність людини від вищих сил природи, а звідси повага до всього, що оточує людину і впливає на якість спілкування. Українська матриця цінностей хоч і належить до цінностей європейської моделі (займає проміжне положення між Заходом і Сходом), але ментально тяжіє до східного буття, що і визначає розвинуту систему символів народних уявлень в системі багатозначності значень лексичних одиниць: людина повинна ставитись до природи більш споглядально і жити в гармонії з нею. Таке ставлення до природу сформувало цілу систему образних уявлень і символів, що і визначають матрицю національного сприйняття українців. Англійська модель системи цінностей народної культури виключно раціональна, перевага розуму, природа лише об'єкт втілення людської уяви, а відповідно і система символів образної уяви базується через значення і розуміння матеріалістичного підходу: все, що існує в природі, це результат людської діяльності, де саме людина, а не природа, визначає систему координат світоглядного сприйняття світу, а відповідно і формує прагматичний модель існування народної культури.

Англомовній людині дуже важко зрозуміти систему архетипних символів через циклічне сприйняття часу і значення понять символів-кліше, які формують сенс життя людини. Дерево життя, міст, хліб виражають основи світогляду народу, первинні часові відчуття, цілісність космологічного і часопросторового сприйняття дійсності. В англійській народній культурі ці поняття виражають універсальні поняття, без додаткових конотативних значень сем лексичних одиниць, відсутність образного сприйняття циклічності.

Символи-архетипи в українській народній культурі виражають:

1. Ідею кола часу його циклічного оновлення – хліб, сніп соломи, вінок, колесо, хороводи, вегетаційні обряди (просо, огірочки, горох), ритуальні дійства в контексті міфу про вмираючого і воскресаючого Бога.

2. Солярні символи виражають ідею відповідності колового руху сонця по небу, циклів життя природи і хліборобського циклу (хліб Калита, Великодній колач чи пасха, весільний коровай, поминальні колачі і колово, мак, писанки).

3. Ідею гармонії та єдності часопростору – дерево-море.

4. Ідею єдності між циклами природи, життям поколінь, етапами життя людини: міст (у колядках, веснянках, весільних та ліричних піснях).

Символи архетипи в англійській народній культурі виражають систему семантичних уявлень, які асоціюються з певними стереотипами поведінки із чітко прагматичним понятійним уявленням лексичних одиниць:

1. Природні асоціативні уявлення (англ. to be made of stone “бути нечутливою людиною”, diamond of the first water “перен. людина з позитивними якостями”).

2. Антропоморфні асоціативні уявлення (англ. to blush like a girl “почервоніти, як дівчина; ≈ зашарітися як маків цвіт”, a man of fortune “багата людина”).

3. Соматичні уявлення фізичного стану людини (англ. to have a drop in one’s eye “бути напідпитку, під чаркою”, to have too much tongue “що на умі, те й на язиці”).

4. Символіко-образний ряд асоціацій оцінки (англ. hotter than a pistol “запальний, гарячий, нетерплячий”, like a sieve “дірява, як решето (про голову).

5. Фізичні асоціації стану (англ. (as) slippery as an eel “верткий, мов в’юн”, (as) meek as a lamb “покірний, як ягня”).

6. Індикатори рослинних уявлень (англ. to blush like a rose “зачервонітися, зашарітися”, in the flower of life “у розквіті сил; у чудовому стані (про здоров’я).

7. Індикатори харчових уявлень (англ. polite as a pie “дуже ввічливий, чемний”, (as) keen as mustard “сповнений ентузіазму”).

8. Символізм релігійних та міфологічних понять щодо перетину двох світів: теперішній та сакральний (потойбічний) світи (англ. doubting Thomas) “скептик”, (as) pale as death “дуже блідий”. Архетипними уявленнями англійців можуть слугувати такі визначення: heaven, star, sun, moon, earth, ground, wind, water, stone, mountain, ice та ін. Міфологічний архетип – вогонь в англійській мові виступає індикатором позитивної і руйнівної енергії, що позначає життя людини в різних її контекстах. В англійській мові – to fall into the fire one started “потрапити у власну пастку” [5, с. 318], fire and water are good servants, but bad masters “вогонь і вода добрі слуги, але лихі господарі” [4, с. 335].

В англійській картині світу добрі справи асоціюються зі сходом сонця (one’s sun is rising), а невдача – з заходом (one’s sun is setting) [5, с. 903]. Місяць в англійському сприйнятті вважався чимось таємничим і віддаленим від раціонального сприйняття, що відобразилося в англійській народній культурі: to bay / cry / howl at the moon (досл. “гавкати / завивати / кричати, плакати на місяць”) у значенні “займатися марною справою [5, с. 660].

Архетипне сприйняття українців базується на тріаді архетипних уявлень (А. Кримський) [2]:

1. Архетип поле (землеробське сприйняття світу через чітке розуміння індивідуального). В англійській картині світу землеробська світоглядна парадигма не набула таких важелів впливу в системі ціннісних орієнтирів.

2. Архетип церкви (ставлення до релігії не розумом, як в англійській традиції, а серцем «кордоцентризм» (Г. Сковорода).

3. Архетип дому (сприйняття в англійців та українців майже тотожне). Це місце родової пам'яті і усвідомлення цінностей родинного життя.

Отже, система образів-символів художнього часу виражає цілісне розуміння часу. Це відтворюється на рівні світоглядних символів-архетипів, у яких закодована і трансформується із покоління в покоління інформація про гармонію часопростору, неперервність буття і вічність оновлення Сонця і природи.

Отже, основні індикатори національного архетипного уявлення базуються на системі цінностей власної культури у відповідності із стереотипним явлення народу, мають чітке національне забарвлення і зумовлені відповідним лінгвістичним середовищем «модис мислення» [5, с. 56]

Основними індикаторами сприйняття картини світу виступають архетипні уявлення народів, що відбивають найдавніші міфологічні і сакральні уявлення людей кожної культури (українців та англійців).

Лінгвокультурний простір є тим оточенням, де носії народу відтворюють картину світу через призму світоглядних уявлень і стереотипів.

Список використаних джерел:

1. Кримський С. Універсали українського менталітету // Кур'єр Юнеско, вересень-жовтень, 1992. – С. 73–76.
2. Кримський С. Сприймавши серцем, осягнувши розумом. Національні архетипи як втілення долі та історичного досвіду народу // Віче, серпень, 1993. – С. 75–83.
3. АУФС – Англо-український фразеологічний словник [укл. К. Т. Баранцев. – 2-е вид., випр.]. – К. : Знання, КОО, 2005. – 1056 с.
4. DIO – Dictionary of Idioms and Their Origins / Linda and Roger Flavel. – L. : Kyle Cathie Ltd, 2006. – 343 p.
5. Грица С.И. Семантика народного мелосу і конкретне середовище його побутування // Народна творчість та етнографія. – К., 1976. – № 3. – С. 43.